

К О Н Ц Е П Ц И Я

на

Светия Синод на Българската Православна Църква

*Относно статута на учебния предмет „Религия”
в българското общообразователно училище*

Настоящата концепция изразява официалната позиция на Светия Синод на Българската Православна Църква по въпроса на църковно-държавните отношения за религиозното образование в детските градини и българското училище.

Документът отразява общоцърковното гледище в сферата на взаимоотношенията на Църквата с държавата относно статута на учебния предмет „Религия”. Той установява конкретни аспекти – педагогически цели, насоченост, характер, подходи и организационна обезпеченост на учебния предмет "Религия" и прилагането му.

Мотивираността на този документ се основава на богословски, педагогически, православно-педагогически, организационно-технологични източници, Конституцията на Република България, законите на страната и международноправните актове, по които Република България е страна.

ЦЪРКВА И ОБЩЕСТВО

Църквата е богочовешки организъм. Тя съединява в себе си две естества – божествено и човешко. Църквата е свързана със света чрез своята човешка природа и го одухотворява чрез своята божествена същност. Именно чрез своята божествена природа тя влияе благоприятно на обществения живот. Църквата призовава своите верни чедра и към участие в обществения живот, което трябва да се основава върху принципите на християнската нравственост. Неразделният църковен организъм участва в живота на обкръжаващия го свят в цялата си пълнота, като при това духовенството и миряните могат да осъществяват своето участие и служение по много начини и в различна степен. Нима затова можем да лишаваме децата и подрастващите от тази благодат?

Изпълнявайки мисията за спасение на човешкия род, Църквата върши това пряко чрез проповед, но и чрез добри дела и християнска просвета, за подобряване на духовно-нравственото и материалното състояние на съвременното общество. За да осъществи това, тя встъпва във взаимодействие с държавата и нейните институции, без да си поставя като пряка задача да обърне всички в Православието като условие за сътрудничество. Църквата се уповава на това, че съвместното добротворство ще доведе и ще подпомогне да се възстанови верността към богоустановените нравствени норми, така необходими за съвременния обществен живот.

Православната църква осъществява днес своето служение на Бога и хората в различни държави. Затова тя изповядва Христовата Истина и преподава на хората нравствените заповеди, изхождащи от Самия Бог и поради това няма властта да променя каквото и да било в своето учение. Тя също така няма властта и да замлъкне, да прекрати проповядването на Истината, каквито и други учения да се препоръчват или разпространяват в обществото. Църквата разполага с религиозно-нравствени средства за духовното ръководство и обгрижване на гражданите - миряни. Ето затова е необходимо да се осъществи и добро църковно-държавно сърабoтничество в просветно-образователната сфера, като се постигне едно добро взаимодействие.

ЦЪРКВА И ОБРАЗОВАНИЕ

Като майка-хранителка на православније българи, Българската православна църква, в своята просветна и образователна мисия, винаги е била в помощ и подкрепа на българското общество, особено във време на крайни противоречия и духовни кризи.

Корените на православно образование се развиват от църковния опит и имат сотирологичен (спасителен) характер. При утвърждаването на образователно-просветната мисия в обществото ни, Българската православна църква има своето пряко отношение като създател, обединител и съхранител. Още преди Възраждането Църквата изгражда първите училища в страната, за да се просвещава народът в истинското богопознание и да се насажда у него любов към християнските добродетели и богоугодния живот. Тази идея ни кара да се върнем отново към дълбоките корени и възрожденските образци, които носят със себе си утвърждаване на любов, благодост и сътрудничество, а не отрицание на българската вековна просвета и култура. След Освобождението тази

образователно-просветна мисия е продължена и доразвита от новосъздаденото българско правителство и държавните образователни институции.

За съществуването на добра съвременна образователно-възпитателна система в българското училище е важно да се запази тази традиция на взаимодействие и взаимно зачитане. За да бъде образователната ни система адекватна на съвременните европейски изисквания, е задължително православното религиозно обучение и възпитание да получи своя адекватен статут в българското училище.

ЦЪРКВА И УЧИЛИЩЕ

Училището е посредникът, който предава на новите поколения натрупаните през предходните векове нравствени ценности. В това отношение Църквата и Училището са призвани да си сътрудничат. Образованието на децата и подрастващите не трябва само да дава информация, а и да разпалва в сърцата им стремеж към истинското нравствено чувство на любов към Бога и ближния, към Родината и към нейната история и култура.

Църквата е призвана да съдейства на училището в неговата образователно-възпитателна мисия, защото от духовния и нравствен облик на човека зависи вечното му спасение, бъдещето на нацията ни и на целия човешки род.

В своята цялост православното религиозно образование има своето място в образователната система на страната ни от Освобождението до сега, с изключение на тоталитарния период, когато беше забранена всякаква форма на православно образование. През 1991 година в новото демократично общество започна възстановяването и се постави началото на религиозното образование в българското училище с прякото участие на Просветната комисия при Светия Синод. През 1997 година започна процес на възстановяване статута на религиозното образование в българското училище чрез въвеждането на новия учебен предмет "Религия".

Светият Синод на Българската православна църква настоява този процес да бъде доведен докрай чрез въвеждане на задължително религиозно образование.

Образователната реформа, която стартира през учебната 2002/2003 година, и променените социално-икономически характеристики на съвременното

общество налагат училището да отговори адекватно на новите предизвикателства. Основната цел на образованието е „изграждането на свободна, морална и инициативна личност” (ЗНП чл.15, т. 1). Тази цел е невъзможно да бъде постигната без учениците да бъдат възпитавани в православната християнска вяра, традиционните нравствени добродетели и култура на нашите предци. В държавите-членки на ЕС със сходно културно-историческо развитие (Гърция, Кипър, Румъния), както и в страните от бившата социалистическа общност, предметът „Религия“ отдавна намери своето законоустановено място в училището.

Анализът на статута на религиозното образование в Европа показва, че:

- В 20 от държавите, членки на ЕС, има конфесионално обучение по религия (в 16 само конфесионално, в 2 едновременно конфесионално и неконфесионално и в 2 неконфесионално);

- В държавите членки, на ЕС, в които има религиозно образование, религия се преподава в различните образователни степени под различни форми – в 5 страни е със статут в учебния план на задължителната подготовка (ЗП), в 8 държави – алтернативно задължително избираема подготовка (АЗИП), в 4 страни – задължително избираема подготовка (ЗИП) и в 6 страни – свободно избираема подготовка (СИП); в някои страни религия се преподава под различна форма в различните образователни степени.

Тези факти показват, че изучаването на предмета „Религия” във всичките му форми и разнообразие в Европа никъде не противоречи на светския характер на образованието и на правата на човека. Затова тази концепция не се основава на произволно избрани възгледи и мнения, които се стреми да обобщи в едно цяло, а е изградена на базата на съществуващата педагогическа практика в страната и в чужбина, а също и на натрупания методически опит през последното десетилетие в религиозното обучение у нас.

Религиозното образование не противоречи на Европейското законодателство, на Европейската харта за правата на човека, на Конвенцията за правата на детето, нито Конституция на Република България.

Едно от основните човешки права в Декларацията за правата на човека на ООН е правото на информация, включително и по религиозните въпроси.

Всяко българско дете има право да познава и Православната вяра.

ОСНОВНИ ПОЛОЖЕНИЯ

Св. Синод на БПЦ,

Воден от непоколебима вяра в непреходността на Православното учение и в необходимостта от неговото усвояване от всяка човешка душа;

Като е убеден в неотложната нужда от духовно-нравствено възпитание на младото поколение на България;

Като отчита всички законови и нормативни актове на нашата страна и международните хуманитарни изисквания в областта на правата на човека;

Като отчита опита от преподаването на учебния предмет „Религия“ в редица европейски страни, където неговият характер се определя от основната културна идентичност, съставляваща даденото общество – неговата традиционна религия;

Като отчита, че светско образование не означава атеистично и вземайки предвид, че богословските факултети към Софийския университет и Великотърновския университет, както и катедрите към Шуменския университет и филиалът на Пловдивския университет в Кърджали всяка година подготвят правоспособни преподаватели по „Религия“ по държавна поръчка;

А също така и като се позовава на факта, че в доклади на ЕС България се посочва като пример за религиозна и етническа толерантност;

Като отчита, че и в момента успешно се осъществява обучение по „Религия“ в конфесионална форма и досега не са възникнали никакви сериозни недоволства сред населението,

НАСТОЯВА:

Крайно необходимо е в българското общообразователно училище да се въведе като задължителна подготовка учебен предмет „Религия“ („Религия-Православие“, „Религия-Ислям“, „Религиознация“). Още от новата учебна година 2008/2009 да стартира в I клас и по възможност в предучилищната възраст.

ХАРАКТЕР НА УЧЕБНИЯ ПРЕДМЕТ „РЕЛИГИЯ“

Според Закона за народната просвета, учебният предмет „Религия” в общообразователната подготовка е групиран в културно-образователната област „Обществени науки, гражданско образование и религия”.

1. Характерът на предмета „Религия” в почти всички европейски страни, където религиозното образование се осъществява под формата на задължителен предмет или задължителна форма на обучение с алтернативен избор между два предмета, се определя в съответствие с народностните исторически, културни и религиозни традиции, основавайки се на конкретната култура, съставляваща идентичността на народа и на неговата традиционна религия. В Гърция, Кипър и Румъния предметът „Религия” се основава на православно изповедание. В Австрия, Белгия, Германия, Малта, Испания, Италия и Португалия преобладава римокатолическото учение, а във Финландия той се формира на базата на лютеранското християнско учение. Характерът на този предмет в споменатите европейски страни отразява и други аспекти на културата им и в него се разглеждат културните артефакти и на други религии и култури. Това отговаря на изискванията на демократичното общество за религиозна толерантност, уважение към убежденията на другите, веротърпимост и съжителство в разбирателство и мир.

Характерът на учебния предмет „Религия” се определя от културно-историческите традиции и вероизповеданието за съответните профили.

2. България е образец на толерантно общество от много столетия насам, както и понастоящем. Ето защо Св. Синод на БПЦ предлага характерът на учебния предмет „Религия” да бъде религиозно-културологичен, т. е. културологичен, историко-културологичен, нравствено-етичен, традиционно-обрядов. В този предмет ще бъде отразена основната етноспецифична творческа и градивна доминанта на българската култура от времето на създаването на славянските букви и превеждането на Библията и литургичните книги от светите братя Кирил и Методий и техните ученици; от времето на покръстването на България при св. равноапостолен княз Борис – Михаил; от периода на Търновската редакция на Библията и на богослужебните книги при св. Патриарх Евтимий Търновски; от времето на св. Паисий Хилендарски и св. Софроний Врачански; през времето на спасяването на българските арменци през Първата световна война и на евреите по времето на Втората световна война и до ден-днешен.

Светото Православие в своите специфично български културни особености и характерни черти е културоизграждащият дискурс и народотворната доминанта, която има първостепенна роля в историческия път на

българския народ и го е съхранила през всички исторически епохи.

3. Същевременно в учебниците ще бъдат засегнати и въпроси от традицията и културата на другите религии в България, което ще включва и запознаване с обичаите и традициите на другите вероизповедания в културно-исторически аспект.

Учебният предмет „Религия-Православие” може условно да се изрази с четири примерни обобщаващи теми за детската градина и трите степени на образование:

- **За предучилищната** – Желая да бъда добро дете! (въвеждане в християнското нравствено възпитание);

- **За началната** (I – IV клас) – Православие, роден край, празници и обичаи (запознаване с българската православна култура);

- **За прогимназиалната** (V – VIII клас) – Православието в неговата културно-историческа и нравствена перспектива (формиране на християнска нравственост и добродетели);

- **За гимназиалната** (IX – XII клас) – Историко-философски основи на Православието, на другите християнски изповедания и на основните световни религии;

~ 9 клас – Културна и църковна история на християнството (Християнска културология);

~ 10 клас – Християнско нравоучение (Християнска етика);

~ 11 клас – Християнско учение за човека (Християнска антропология);

~ 12 клас – История на религиите (Световните религии) и религията в съвременния свят;

Вземайки предвид гореспоменатия характер на учебния предмет „Религия-Православие” естествено е съдържанието да бъде:

- за началната училищна степен (I – IV клас) да е изцяло религиозно-културологично, като то продължава православната традиция на българското семейство;

- за средната образователна степен класове (от V до VIII клас) съдържанието да отразява историческите, културните и нравствените факти от живота на българите, предадени през погледа на религиозния

мироглед, в пряка интердисциплинарна връзка с останалите общообразователни предмети.

- за горната образователна степен учебното съдържание на предмета ще включва нравствените принципи и норми на християнското учение („Религия-Православие“), християнските разбирания за човека и за неговото личностно и обществено предназначение, светоотеческото книжовно наследство, културно-историческите достижения на християнската цивилизация и историческия път на християнската Църква от нейното създаване до днес, както и историята на световните религии.

ОБХВАТ НА УЧЕБНИЯ ПРЕДМЕТ „РЕЛИГИЯ”

Според чл. 15, ал. 1, от Закона за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план, структурата на Учебния план обхваща три вида подготовка: задължителна, задължителноизбираема (ЗИП) и свободноизбираема (СИП).

От 1997/1998 учебна година учебният предмет „Религия” е въведен като свободноизбираема подготовка (СИП).

От 2002/2003 учебна година предметът „Религия” е въведен като задължително избираема подготовка (ЗИП).

Светият Синод настоява:

1. От учебната година 2008/2009 учебният предмет „Религия” да се въведе като задължителна подготовка (ЗП) като поетапно се реализира учебната документация от I до XII клас и предучилищната подготовка по правилата и нормите, определени от МОН за въвеждането на нова учебна документация.
2. Като се има предвид традиционната културно-религиозна идентичност на българския народ съществуването на учебния предмет „Религия” се залага в следните варианти: „Религия-Православие“, „Религия-Ислям“ и „Религиознание“.
3. В така заложените профили се обединяват принципите на конфесионалност (първи и втори профил) и неконфесионалност (трети профил).

Така предложената система е отворена за разширяване на конфесионалните профили, при условие че се изпълнят критериите, разработени от МОН и просветната комисия към Светия Синод.

4. През периода на въвеждане на задължителната подготовка по този учебен предмет да продължи изучаването му като СИП и ЗИП по досегашния образователен модел.

5. Учебният предмет „Религия“ да се включи в учебния план за съответната възраст със седмичен хорариум 2 часа и оценяване, съобразно нормативите на МОН.

ОБЩИ ЦЕЛИ

Религиозните и нравствените измерения на живота се разглеждат от гледна точка, както на развитието на детето и ученика, така и на религията като широкообхватен обществен феномен. Религията се разглежда като един от основните фактори, формиращи и влияещи на човешката култура и цивилизация. В този смисъл главната цел на обучението по „Религия“ е духовно-социално детерминирана и личностно-образователно мотивирана. Независимо от постоянно променящите се условия в съвременното мултикултурно общество, главната цел на обучението по „Религия“ в българското общообразователно училище е:

Формирането на духовна култура, културно-нравствена идентичност на учениците, личностното им изграждане и подпомагане на тяхната ориентация, адаптация и реализация в съвременното общество.

Обучението по „Религия“ обогатява и развива познанията на учениците за тяхната собствена вяра и култура и спомага за формирането на техния светоглед и личностно развитие.

Целите на образователния процес са заложили според възрастовите особености на учениците и съобразно перспективата на тяхното развитие и усъвършенстване. Обучението чрез учебния предмет „Религия“ подпомага ценностното укрепване и разгръщането на духовно-познавателните сили на ученика чрез облагородяване на неговата душа и сърце. По този начин той придобива възможност за непрекъснато личностно самоусъвършенстване.

Основното предназначение на обучението по „Религия“ е да предложи на учениците знания, умения, отношения и опит, върху основата на които те да могат да изградят своята личност и да развият своя светоглед. Това обучение по „Религия“ подготвя учениците да се докоснат и да опознаят религиозните и нравствените аспекти на своя собствен живот и на живота на обществото като цяло, чрез решаването на следните задачи:

1. Въвеждане на учениците в характерните аспекти на религията;
2. Приобщаване на учениците към духовните и културните традиции на България;
3. Запознаване на учениците с другите религии, които съществуват в България и възпитаването им в религиозна толерантност;
4. Подпомагане на учениците в разбирането на историческото, културното, нравственото и житейското значение на религията;
5. Възпитаване на учениците в нравствено отношение и благочестиво поведение.

Предназначението на обучението по „Религия-Православие“ е да затвърждава и поддържа в учениците тяхната православна идентичност.

Предназначението на обучението по „Религия-Ислям“ е да затвърждава и поддържа в учениците тяхната ислямска идентичност.

Обучението им помага да разберат важността на религията за тях самите като личности и да осъзнаят значението и влиянието на религията върху формирането на обществото и културата.

Предназначението на обучението по „Религиознание“ е учениците да получат общо културно-историческо и религиозно-нравствено образование и възпитание в духовните ценности, за да могат да се изградят като достойни граждани на съвременното общество.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ

В резултат на обучението по предмета ще се постигне:

- а) Утвърждаване на националната и културната идентичност на учениците;
- б) Развиване на чувство за отговорност както за себе си, така и за другите, ближните, обществото, природата и околната среда;
- в) Израстване на учениците като самостоятелни личности, които могат да мислят, да имат своя собствена позиция, да разрешават собствените си проблеми, да развиват способността да избират добри цели и средства за тяхното постигане.
- г) Самодисциплиниране – възможност за контролиране на негативните емоции;
- д) Изграждане на честността като личностно качество;
- е) Развиване чувството на уважение към другите, независимо от

възрастовата, социалната, половата, расовата, етническата, културната и религиозната принадлежност;

ж) Постигане на високо общо интелектуално и културно ниво, посредством запознаването с богатството и дълбочината на религиозната култура;

з) Развиване на умения за разискване и привеждане на аргументи, умение за обобщаване – чрез организиране на обсъждания, дискусии и диспути;

и) Усвояване на умения за общуване в група и включване в групова съвместна работа. Ученикът се възпитава като член на конкретната общност и на обществото като цяло;

й) Възпитаване в уважение на законността и законите – посредством разискването на необходимостта, значението и смисъла на законите.

ПРОФЕСИОНАЛНО-КАДРОВО ОСИГУРЯВАНЕ НА ОБУЧЕНИЕТО ПО „РЕЛИГИЯ“

Професионалната подготовка на учителите по „Религия“ се осъществява в университетите (факултетите по: богословие, педагогика, начална и предучилищна педагогика, философия, история, филологии и др.) и специализираните висши духовни училища, които са получили акредитация от НАОА.

Учителите по предучилищна и начална училищна възраст е необходимо да притежават специализирана образователно-квалификационна степен (ОКС) – „бакалавър“ по богословие и „магистър“ по предучилищна и начална училищна педагогика. Този специфичен възрастов период на децата и малките ученици от детските градини и училищата изисква и съответната подготовка на учителите по „Религия“.

Те могат да са детски и начални учители и да имат завършена образователно-квалификационна степен „магистър“ по богословие. По изключение този предмет може да се преподава от детските и началните учители с преквалификационна степен по богословие, придобита в богословските факултети и катедри.

Учителите в основната и в горната образователна степен са с образователна степен бакалавър и/или магистър по богословие.

Назначаването на учители по „Религия-Православие“ в училището да се съгласува със Светия Синод на БПЦ, представляван от българския патриарх, по предложение на епархийския архиерей.

СЪДЪРЖАТЕЛНО ОСИГУРЯВАНЕ НА УЧЕБНИЯ ПРЕДМЕТ „РЕЛИГИЯ“

Учебното съдържание на предмета „Религия“ да се изготви според изискванията на МОН за тематични ядра на КОО, стандартите на Държавните образователни изисквания (ДОИ) и учебните програми от комисия, съставена от специалисти и с благословието на Светия Синод на БПЦ.

Светият Синод на БПЦ е единствената компетентна институция, която предлага учебното съдържание да се изгражда на базата на църковно-педагогическите принципи на обучението по „Религия“, както и тематичните ядра от КОО и целите на обучение за съответната образователна степен. ДОИ за предмета „Религия“ се изготвят съвместно от комисия с благословието на Светия Синод.

Цялата учебна документация – учебниците, учебните помагала за учениците, методическите ръководства за учителите могат да се пишат от лица с висше богословско или педагогическо образование, които са получили благословение за това от Светия Синод на БПЦ.

ОТГОВОРНОСТ И КОНТРОЛ НА ОБУЧЕНИЕТО ПО „РЕЛИГИЯ“

Св. Синод на БПЦ е единственият компетентен орган по въпросите на православната религия и той трябва да бъде равнопоставена страна в процеса на утвърждаване на учебната документация (на учебното съдържание, учебните програми, учебниците, учебните помагала и др.).

МОН и регионалните инспекторати осъществяват организирането на работата на експертно равнище и текущия контрол в координация със Св. Синод на БПЦ и митрополиите.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Светият Синод на Българската православна църква смята за полезно и необходимо въвеждането на задължително обучение по „Религия-

Православие“ във всички нива на образователната система, а така също и във висшите учебни заведения в страната.

От православна гледна точка е желателно цялата система на образованието да почива върху основите на християнските ценности и култура. Въпреки това Църквата, като следва многовековната си традиция, се отнася с уважение към светското училище и е готова да изгражда взаимоотношенията си с него, като се ръководи от признаването свободата на всеки човек. При това Църквата смята за недопустимо умишленото налагане на учащите се на антирелигиозни и антихристиянски идеи, които водят към увеличаване на враждата, омразата и насилието помежду им. Не бива да се повтаря характерното за много страни през XX век положение, според което държавните училища се бяха превърнали в инструменти на войнствено-атеистично възпитание. Църквата призовава да се ликвидират последиците от атеистичния контрол над системата на държавното образование. Църквата напомня на хората, работещи в сферата на образованието и културата, че тяхното призвание е да усъвършенстват душите на хората, в това число и своите собствени, да бъдат в тяхна полза и помощ, като възстановяват у себе си помрачения от греха образ Божий.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА СВ. СИНОД:

+ *МАКСИМ,
ПАТРИАРХ БЪЛГАРСКИ
И МИТРОПОЛИТ СОФИЙСКИ*

ЧЛЕНОВЕ НА СВ. СИНОД:

- + *Врачански митрополит Калиник*
- + *Сливенски митрополит Йоаникий*
- + *Видински митрополит Дометиан*
- + *Варненски и Великопреславски митрополит Кирил*
- + *На САЩ, Канада и Австралия митрополит Йосиф*
- + *Великотърновски митрополит Григорий*

- + *Русенски митрополит Неофит*
- + *Неврокопски митрополит Натанаил*
- + *Плевенски митрополит Игнатий*
- + *Старозагорски митрополит Галактион*
- + *Ловчански митрополит Гавриил*
- + *Доростолски митрополит Иларион*
- + *Пловдивски митрополит Николай*

Концепцията е изработена от Светия Синод на БПЦ с експертното мнение на:

Свещеноиконом д-р Захарий Дечев

Свещеноиконом Силвестър Янакиев

Проф. д.п.н. Клавдия Сапунджиева

Доц. д-р Татяна Борисова

Доц. д-р Нели Бояджиева

Д-р Десислава Пулиева